

۱۲۰۹۶۶۵

نگاهی نو به

تاریخ ادیان

نویسندگان:

شلامیت آسو - میشل کوگان - اولوالی فینستین - پائول فریدمن
نیل فیلیپ - اندریاستیت - مل تامپسون - چارلز تیزن - مارکوس ویکس

ترجمه:

دکتر رحیم کوشش

سبزبان

عنوان و نام پدیدآور	نگاهی نو به تاریخ ادیان / شولامیت اُنبالو... [و دیگران]؛ ترجمه رحیم کوشش.
مشخصات نشر	تهران: سبزان، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	۴۲۵ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۱۱۷-۱۱۰-۹-۵: دوره؛ ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۷-۱۰۵-۵: شابک
وضعیت فهرست نویسی	فیا:
یادداشت	نویسندگان شولامیت اُنبالو، میشل کوگان، اولوالی فینستین، پائول فریدمن...
موضوع	ادیان — تاریخ
شناسه افزوده	اُنبالو، شولامیت
شناسه افزوده	Amabalu, Shulamit:
شناسه افزوده	کوشش، رحیم، ۱۳۴۵ - مترجم
رده بندی کخ	۱۳۹۳ م/۲/ BL۸۰
رده بندی دیویی	۲۹۱:
شماره کتابشناسی ملی	۳۴۲۸۸۶۹:

سازمان کوشش انقلاب اسلامی

میدان فردوسی - خیابان فرصت - ساختمان ۵۴ تلفن: ۸۸۳۱۹۵۵۸-۸۸۸۴۷۰۴۴

نگاهی نو به تاریخ ادیان

نویسندگان: شولامیت اُنبالو، میشل کوگان، اولوالی فینستین، پائول فریدمن

نیل فیلیپ، اندرو استبارت، مل تامپسون، چارلز تیزن، مایکوس ولس

ترجمه: دکتر رحیم کوشش

ویراستار: نیره فروغی اصل

ناشر: سبزان

حروف چینی و طراحی و لیتوگرافی: واحد فنی سبزان

۸۸۳۴۸۹۹۱ - ۸۸۳۱۹۵۵۷

نوبت چاپ: اول - زمستان ۱۳۹۴

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۲۲۰۰۰ تومان

چاپ و صحافی: معراج

فروش اینترنتی و online از طریق سایت آی آی کتاب www.iiketab.com

شابک دوره: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۷-۱۱۰-۹-۵ ISBN: 978 - 600 - 117 - 110 - 9

ISBN: 978 - 600 - 117 - 105 - 5

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۷-۱۰۵-۵

نخستین باورهای بازده

از دوران پیش از تاریخ

نیروهای نامرئی درکارند

۲۳

معنی بخشیدن به جهان

حتی یک تخته‌سنگ نیز روح دارد

۲۸

جاندارپنداری در جوامع باستانی

انسان‌هایی خاص می‌توانند از جهان‌های دیگر دیدار کنند

۳۱

قدرت شمن

چرا اینجا هستیم؟

۳۷

آفرینش، هدفی دارد

چرا می‌میریم؟

۳۸

خاستگاه مرگ

ابدیت، اکنون است

۳۹

در رؤیا زیستن

نیاکانمان ما را هدایت خواهند کرد

۴۲

ارواح درگذشتگان، زنده‌اند

باید خوب باشیم

۴۵

در همدلی و هماهنگی زیستن

ابدیت استمرار دارد

۴۶

پیوند با خدایان در زندگی

- ۴۷ خدایان خون می‌خواهند
قربانی کردن و خون هدیه‌دادن
- ۵۳ می‌توانیم فضایی مقدس بسازیم
نمادپردازی، واقعیت را می‌سازد
- ۵۵ ما با جهان هماهنگیم
انسان و جهان هستی
- ۵۷ به وجود آمده‌ایم تا به خدایان خدمت کنیم
مسئولیت مراقبت
- ۵۸ آداب و رسومی به به جای می‌آوریم، جهان را باقی نگه می‌دارد
با نگرانی با به جای آوردن آداب و رسوم دینی

اعتقادات باستانی

- ۶۳ از سه هزار سال پیش انبیلاد
میان خدایان و انسان‌ها، سلسله‌ای وجود دارد
- ۶۶ اعتقاداتی برای جوامع جادو
زندگی خوب برای همیشه، در پادشاهی آریریس
- ۶۹ آماده شدن برای زندگی پس از مرگ
پیروزی خوبی بر بدی به انسان بستگی دارد
- ۷۵ نبرد میان نیک و بد
راه جهان را بپذیر
- ۷۸ هم‌راستا ساختن خویش با دائو
پنج پیمان بزرگ
- ۸۳ از خودگذشتگی، به آزادی روحی منجر می‌شود
پرهیزگاری را از آسمان فرو نفرستاده‌اند
- ۹۰ خردمندی با انسان متعالی همراه است
یک کودک الهی و آسمانی به دنیا آمد
- ۹۱ همگون‌سازی اساطیر
الهام‌گاه‌هایی که خواست خدایان در آنها آشکار می‌گردد
- ۹۲ پیشگویی خدایان
حقیقتاً خدایان همانند ما هستند
- ۹۳ اعتقاداتی که نشان‌دهندهٔ اوضاع جامعه‌اند
آداب و رسوم دینی ما را به گذشته‌مان پیوند می‌دهند
- ۹۵ زندگی کردن، به‌گونه‌ای که خدایان می‌خواهند

خدایان خواهند مرد

۱۰۰ ..... پایان جهان، آن گونه که ما می‌دانیم

آیین هندو

از ۱۷۰۰ پیش از میلاد

با قربانی کردن می‌توانیم نظام جهان را باقی نگه داریم

۱۰۷ ..... یک جهان معقول

عالم الهی، جنبه‌ای زنانه دارد

۱۱۷ ..... قدرت ایزدبانوی بزرگ

نزدیک رهبر و راه، ای خود بنشینید

۱۱۸ ..... مراتب بالای سلیم

برهمن، خویشتن من است، در درون قلب من

۱۱۹ ..... واقعیت غایی

یاد می‌گیریم، زندگی می‌کنیم، کاره‌گر می‌کنیم، روانه می‌شویم

۱۲۴ ..... چهار مرحله زندگی

ممکن است وظیفه تو کشتن باشد

۱۲۹ ..... کردار بی‌اختیار

تمرین یوگا به آزادی معنوی می‌رساند

۱۳۲ ..... انتظام جسمی و ذهنی

ما به واسطه انجام آداب و رسوم روزانه، با خدایان سخن می‌گوییم

۱۳۵ ..... از خودگذشتگی در پوجا

دنیا یک توهم است

۱۳۸ ..... دیدن با هوشیاری کامل

این همه اعتقاد، این همه راه

۱۴۳ ..... هوشیاری خداداد

آشتی‌جویی و پرهیز از خشونت، سلاح قدرتمندی است

۱۴۶ ..... آیین هندو در دوران سیاسی

آیین بودا

از سده ششم پیش از میلاد

یافتن راه میانه

۱۵۳ ..... روشن‌بینی بودا

می‌توان به رنج پایان داد

۱۵۹ ..... رهایی از چرخه‌ایندی

- سخنان بودا، همانند طلا باارزشند
 ۱۶۹ تلاش خود آدمی برای یافتن حقیقت
- انضباط دینی ضروری است
 ۱۷۰ هدف عهد و پیمان‌های رهبانی
- دست کشیدن از کشتار و در پی خیرخواهی بودن
 ۱۷۱ بگذارید مهربانی و دلسوزی حکومت کند
- نمی‌توانیم بگوییم یک شخص چیست؟
 ۱۷۴ خویشتن آدمی، در تقییری مستمر
- روشن‌بینی، صورت‌های بسیاری دارد
 ۱۷۹ راهها و روش‌های ساتواها
- باورهای خود را دور بریزید
 ۱۷۵ انجام آداب و رسوم دیگران بازخوانی
- ماهیت بودای خویش را کشف کنید
 ۱۸۸ روشن‌بینی زن، آن را از مردان

یهودیت

از ۲۰۰۰ سال پیش از میلاد

- من می‌خواهم شما امت من باشید و من خدای شما هستم
 ۱۹۷ پیمان خداوند با یهودیان
- در کنار من خدای دیگری نیست
 ۲۰۶ از «پرستش یکی از خدایان» تا «پرستش یک خدا»
- مسیح (ع)، بنی‌اسرائیل را خواهد رهاند
 ۲۰۹ وعده یک عصر جدید
- قانون دینی را می‌توان در زندگی روزانه به کار بست
 ۲۱۴ نوشتن قانون شفاهی
- خداوند، غیرمادی، تقسیم‌ناپذیر و یکتاست
 ۲۱۷ تعریف تعریف‌ناپذیر
- خدا و انسان از یکدیگر جدا افتاده‌اند
 ۲۲۰ عرفان و کابالا
- شراره مقدس در وجود هر کسی هست
 ۲۲۳ انسان، یکی از مظاهر خدا
- یهودی‌گری یک دین است، نه یک ملیت
 ۲۲۴ اعتقاد و حکومت

۲۲۵	آموختن از گذشته، زندگی کردن در حال و کار کردن برای آینده یهودی‌گری پیشرفت‌گرا
۲۲۲	اگر شما آن را بخواهید، آن رؤیا نخواهد بود خاستگاه‌های صهیونیسم سیاسی در دوران جدید
۲۲۵	هنگام هولوکاست، خدا در کجا بود؟ تردید در وعده خداوند
۲۲۶	زنان می‌توانند فقیه باشند جنسیت و وعده خداوند

مسیحیت

از سده نخست میلادی

۲۴۱	عیسی (ع) آغاز پایا است پیام عیسی (ع) به چهار
۲۴۶	خداوند، پسر خود را نزد ما فرستاده است هویت الهی و آسمانی عیسی (ع)
۲۴۷	خون کشته‌شدگان در راه دین، دانه‌ای است که از آن، کلیسا رویید مردن به خاطر پیغام
۲۴۸	جسم ممکن است بمیرد، اما روح به زندگی خود ادامه خواهد داد جاودانگی در آیین مسیحیت
۲۵۱	خدا، سه کس است و خدا، یکی است یک تثلیث الهی و آسمانی
۲۶۰	توفیق خداوندی هرگز از کار باز نمی‌ماند و از میان نمی‌رود اگوستین و اراده آزاد انسان
۲۶۳	در دنیا، اما نه به خاطر دنیا خدمت به خداوند به نمایندگی از سوی دیگران
۲۶۶	بیرون از کلیسا، رستگاری وجود ندارد راهپایی به ایمان و اعتقاد
۲۷۱	این جسم من است، این خون من است راز و رمز عشای ربانی
۲۷۴	کلام خداوند، به هیچ واسطه‌ای نیاز ندارد اصلاح‌گرایی پروتستان
۲۸۳	خدا در دل ما پنهان است تجربه عرفانی در مسیحیت

- ۲۸۴ جسم نیز همانند روح، نیازمند رهایی است
برهیزگاری اجتماعی و اصول مسیحیت بر مبنای کتاب مقدس
۲۸۵ پیشرفت‌های علمی، ناقض کتاب مقدس نیست
جالش نوگرایی
ما می‌توانیم در خدا تأثیر بگذاریم
۲۹۱ چرا دعا تأثیر دارد

اسلام

از سال ۱۰ میلادی

- محمد (ص) آخرین پیامبر خداوند است
۲۹۷ پیامبر و سرچشمه‌های اسلام
قرآن از آسمان فرود آمده است
۳۰۰ خداوند، کلام خود را به واسطه وحی اعلام نموده است
پنج رکن اسلام
۳۰۹ نشانه‌های اصلی ایمان و اسلام
امام، رهبر و راهنمای برگزیده خداوند است
۳۱۷ پیدایش شیعه در اسلام
خداوند ما را با شریعت راهنمایی می‌کند
۳۲۰ در همدلی و هماهنگی زیستن
می‌توانیم درباره خدا بیندیشیم، اما نمی‌توانیم او را درک کنیم
۳۲۵ اندیشیدن درباره خداشناسی در اسلام
جهاد، وظیفه دینی ماست
۳۲۷ تلاش و پیکار در راه خدا
این جهان، یکی از مراحل سفر به سوی خداوند است
۳۲۸ پاداش نهایی برای نیکان
خداوند، بی‌همتا است
۳۲۹ وحدت الهی، واجب است
عرب، کوزه آب و فرشتگان، جز خود ما نیستند
۳۳۲ تصوف و سنت صوفی‌گری
آخرالزمان، پیامبر جدیدی آورده است
۳۳۵ خاستگاه‌های احمدیه
اسلام باید خود را از تأثیر غرب برهاند
۳۳۸ پیدایش احیاءگری اسلامی

اسلام می‌تواند دینی امروزی باشد
سازگاری و تبادل‌پذیری اعتقاد

۳۴۲

ادیان جدید

از سده پانزدهم میلادی

ما باید همچون سربازان و قدیسان زندگی کنیم

۳۴۷

اصول و مبانی رفناری سیک‌ها

همه می‌توانند از دروازه ما به خدا راه یابند

۳۵۳

نظام‌های طبقاتی و اعتقاد

پیغامی به خانه و از خانه

۳۵۶

ریشه‌های آفرینی سائتریا

از خود پیرس: عیسی (ع) می‌خواست چه کند؟

۳۵۹

پیروی از انجیل: میخ (ع)

تاریکی گناه را از خود دور کرد

۳۶۲

تئریکیو و زندگی مسرت‌ساز

این هدایا را می‌بایست به ما داده باشند

۳۶۳

آیین‌های پرستش کارگو در جزایر اقیانوس آرام

پایان جهان نزدیک است

۳۶۴

در انتظار روز داوری

شیر یهودا برپا خاسته است

۳۶۷

راستافاری نجات‌دهنده ماست

تمام ادیان برابرند

۳۶۹

کائودانی می‌خواهد تمام ادیان را متحد گرداند

ما ماهیت حقیقی خود را فراموش کرده‌ایم

۳۷۰

روشن‌سازی ذهن با ساینٲولوژی

دستیابی به دنیایی عاری از گناه از طریق ازدواج

۳۷۱

پاکی از گناه در وحدت کلیسا

ارواح در میان زندگی‌ها در سرزمین تابستانی به آسودگی می‌رسند

۳۷۲

ویکا و جهان دیگر

اندیشه‌های منفی تنها قطره باران هستند در اقیانوس سعادت

۳۷۳

دستیابی به آرامش درونی از طریق مراقبه

آنچه شایسته من است، حقیقت است

۳۷۴

ایمان و اعتقادی با درهای گشاده برای تمام باورها

به‌آواز و به‌تکرار بر زبان آوردن نام کریشنا، دل را به پاکی می‌رساند
از خودگذشتگی در برابر خداوند

۳۷۵

به‌واسطه‌ی کی‌گونگ ما انرژی جهان هستی را به دست می‌آوریم

۳۷۶

دستیابی به نیروی حیات در فالون دافا

۳۷۷

راهنما

۴۰۴

فهرست اصطلاحات

۴۱۲

نمایه

تعریف ساده‌ای که بتواند مفهوم کلی واژه «دین» را به‌تمامی بیان کند، وجود ندارد؛ تعریفی که بتواند تمام ابعاد آن را به‌روشنی ترسیم نماید و همه آنچه در این مفهوم می‌گنجد، از جمله، عناصر روحانی، فردی و اجتماعی را آن چنان که باید، در بر گیرد. با وجود این، این پدیده شگفت، در همه جا حضور دارد و از ادوار پیش از تاریخ تا روزگار جدید در تمامی فرهنگ‌ها سترش یافته و جایگاه خاص خود را تثبیت نموده است. دیرینگی بسیار این پدیده، در نقاشی‌های موجود بر دیواره غارها و آیین‌های آکسپاری نیاکان ما که در روزگاران بسیار کهن می‌زیسته‌اند، به‌خوبی پیداست و تداوم تلاش انسان برای دستیابی به یک مقصد و مقصود روحانی در زندگی را به‌خوبی نشان می‌دهد.

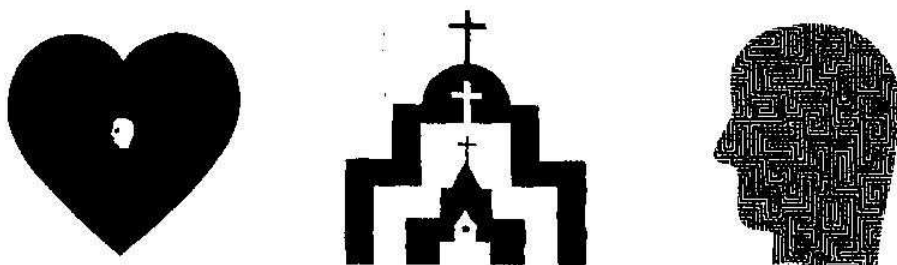
در نظر مردمان عصر حجر، این رایج شناختن و تأثیر نهادن بر پدیده‌های نیرومند طبیعی فراهم می‌کند. آب و هوا و گردش فصول، آفرینش، زندگی، مرگ و پس از مرگ و ساختار جهان هستی، همواره موضوع رویکردهای دینی گوناگونی بوده‌اند که قصد داشته‌اند خدایان را در اختیار خود درآورند یا با یاری خدایان و موجودات اساطیری و افسانه‌ای به سرزمینی آن‌سوتر از این جهان محسوس دست یابند.

دین با توسل به عبادات و مراسم آیینی، برای ارتباط این خدایان، امکاناتی فراهم ساخت و زمانی که افراد یک جامعه در انجام این اعمال با یکدیگر همراهی کردند، توانستند گروه‌های اجتماعی نیرومند و استواری تشکیل بدهند، رعایت سلسله مراتب اجتماعی را لازم گردانند و مفهوم عمیقی از هویت اجتماعی پدید آورند.

به تدریج که جوامع انسانی پیچیده‌تر شدند، نظام‌های اعتقادی آنها نیز همراه با آنها بالیدند و بدین ترتیب، رفته‌رفته، دین به صورت یک ابزار سیاسی نیز درآمد. پیروزی‌های نظامی اغلب سبب می‌شد که پیرانشان، شکست‌خوردگان را به دین خویش درآورند و خدایان آنها را با خدایان خویش همگون گردانند؛ پادشاهان و امیران را نیز اغلب خدایان و روحانیان جامعه آنها حمایت می‌کردند.

خدای شخصی

دین با بسیاری از نیازهای مردمان روزگار باستان برخورد کرد و نمونه‌هایی فراهم ساخت که مردمان با توجه به آنها و به‌واسطه مراسم آیینی، آداب دینی و امر و نهی‌های موجود در آنها، زندگانی خویش را سامان دهند. همچنین دین برای آنها اهدافی تعیین کرد که به یاری آنها بتوانند جایگاه خویش را در هستی تعیین کنند. بدین ترتیب، آیا دین می‌توانست صرفاً پدیده‌ای برساخته به شمار آید نه پدیده‌ای اصیل؟ برخی از مردمان معتقد بودند که واقعیت همین است. انسان‌ها در طول قرن‌های بسیار، با کسانی که با اعتقادات آنها مخالفت می‌کردند، به مبارزه برخاستند، در این راه رنج‌های بسیاری تحمل کردند و حتی زندگانی خود را از دست دادند تا از حق خود برای پرستش خدا یا خدایانشان دفاع

کنند و حتی امروزه که ظاهراً جهان در قیاس با تمامی ادوار گذشته، ماده‌گراتر شده است، بیش از سه چهارم مردمان به صورت‌های گوناگون دارای نوعی اعتقاد دینی هستند به گونه‌ای که می‌توان دین را همانند برخی چیزهای دیگر، از قبیل توانایی سخن گفتن، بخشی لازم و اجتناب‌ناپذیر از وجود انسان به شمار آورد. دین، خواه جوهر تجربه فردی پرشور و نیرومند و نهی آگاهی درونی از عالم الهی به شمار آید و خواه راهی برای دستیابی به معنی و مفهوم هستی باشد و نقطه آغازی برای تمام تلاش‌ها و تکاپوهای انسان در زندگی خویش فراهم آورد، به نظر می‌آید که از همان ارزش و اهمیت اساسی و بنیادین که در سطح اجتماعی دارد، در سطح فردی نیز برخوردار است.

سراغ‌ها

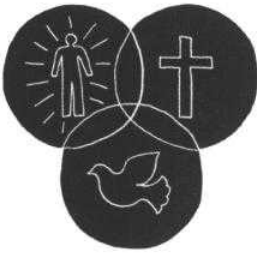
ما به‌واسطه آثاری که از مردمان روزگاران کهن باقی مانده است و با استفاده از داستان‌هایی که از تمدن‌های روزگاران متأخرتر در دست داریم، دریاب ادیان موجود در جوامع باستانی آگاهی‌هایی کسب کرده‌ایم. گذشته از این، قبایل تنها مانده در نواحی دوردست، از جمله قبایل موجود در جنگل‌های آمازون، واقع در آمریکای جنوبی، جزایر اندونزی و بخش‌هایی از آفریقا، هنوز ادیانی هستند که تصدیق می‌شود عمدتاً در طول هزاران سال بی‌تغییر باقی مانده‌اند. در این ادیان اولیه، اغلب نوعی اعتقاد به وحدت میان طبیعت و روح را می‌توان دید؛ نیرویی که آدمی را به گونه‌ای به محیط زندگانی او پیوند می‌دهد که هرگز نمی‌تواند خود را از آن برساند.

تمام انسان‌ها به خدایان نیازمندند.

زمانی که ادیان پدید آمدند، آداب و رسوم و جهان‌شناسی آنها رفته رفته از خلوص اصلی خرد دو، شد. ادیان اولیه مردمان چادرنشین و نیمه‌چادرنشین پیش از تاریخ، نخست در برابر ادیان باستان و سپس در برابر تمدن‌های باستان بازپس نشستند و تضعیف شدند. اکنون اعتقادات آنها غالباً منسوخ شده و جزء اساطیر به شمار می‌آید؛ با وجود این، بسیاری از عناصر این سنت‌های روایی عهد باستان در اعتقادات امروزی باقی مانده است. ادیان گذشته، خود را با ادیان پس از خویش سازگار ساخته و بدین ترتیب به حیات خویش ادامه داده‌اند؛ باورهای کهن در ادیان جامع‌های که بر آن چیرگی یافته است، جذب شده‌اند و باورهای جدیدی با آداب و آیین و رسومی متفاوت به وجود آمده‌اند.

از روزگار باستان تا عصر جدید

تعیین دقیق زمان پیدایش بسیاری از ادیان دشوار است. حداقل بنان دلیل که سرچشمه و بنیادهای آنها در ادوار

پیش از تاریخ قرار دارند و منابعی که خاستگاه‌های آنها را بیان می‌کنند و روشن می‌گردانند، ممکن است از روزگاران بسیاری پس از مدایی آنها باقی مانده باشند. با وجود این، به نظر می‌رسد که کهن‌ترین دین باقی مانده تا امروز آیین هندو باشد که سرسبزه‌های آن در ادیان اقوام هندی شبه‌قاره هند وجود داشته و در متون نوشتاری وداها — سیزده قرن پیش از میلاد مسیح — فراهم آمده است. از این روایات و دایه نه تنها تکثر موجود در آیینی که ما امروزه آن را با نام می‌شناسیم، بلکه تعدد دید آمدن بر آیین برهمابودایی، آیین بودایی و آیین متأخر سیک‌ها که در سده پانزدهم میلادی به وجود آمد نیز معلوم می‌گردد. در نظام‌های اعتقادی در شرق، در حال گسترش یافتن بودند. از سده هفدهم پیش از میلاد، سلسله‌های چینی، دولت‌ها، حکومت‌ها و امپراتوری‌های خویش را بنیان نهادند. در آن سرزمین، آیین‌های مردمی سنتی و پرستش‌های باستانی به دست آمدند. در ادوار بعد به نظام‌های اعتقادی دائوگرایی و کنفوسیوس‌گرایی که جنبه فلسفی تری داشتند، راه یافتند.

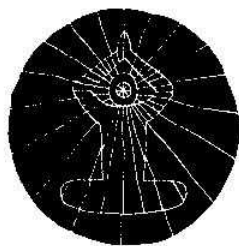
در شرق مدیترانه، زمانی که دولت‌شهرهای یونانی و رومی، اسطوره‌ها و پرستشگاه‌های عمومی خدایان خویش را توسعه دادند، آیین‌های باستانی مصری و بابلی، هنوز به حیات خود ادامه می‌دادند. در شرق دور، آیین زرتشت — نخستین آیین توحیدی شناخته‌شده بزرگ و با اهمیت — پیش‌تر بنیان نهاده شده بود و آیین یهودی، به عنوان نخستین دین از ادیان ابراهیمی پدید آمده بود. در پی آن نیز مسیحیت، رساله به وجود آمدند.

بسیاری از ادیان، یک یا چند موضوع و مفهوم خاص را مبنا یا مبانی اعتقادی خود به شمار آورده‌اند؛ آنها ممکن بوده است همانند مسیح (ع) یا کریشنا، تجسم خدا باشند یا همانند موسی (ع) و محمد (ص)، دریافت‌کننده وحی و الهام خاص الهی.

ادیان جهان جدید، در مواردی با مقاومت و مبارزه و اغلب با شاخه شاخه شدن، در جامعه گسترش یافته و به حیات خود ادامه داده‌اند. ظاهراً برخی ادیان جدید در سده‌های نوزدهم و بیستم میلادی به وجود آمده‌اند، اما تمام اینها، همواره نشانه‌هایی از اعتقادات پیشین را که پیش‌تر از آنها وجود داشته‌اند، با خود داشته‌اند.

عناصر دین

تاریخ حیات انسان، پیدایش و زوال ادیان بی‌شماری را به خود دیده است؛ ادیانی که هرکدام اعتقادات، آداب، آیین‌ها و اساطیر خاص خود را داشته‌اند. هرچند برخی از آنها با یکدیگر شباهت دارند و به نظر می‌رسد که شاخه‌های گوناگون یک سنت و شریعت بزرگ‌تر باشند. اما نظام‌های اعتقادی متقابل و متناقض بسیاری نیز وجود دارند. به عنوان نمونه، برخی از ادیان دارای چند خدا هستند، در حالی که برخی دیگر از آنها به خصوص نظام‌های اعتقادی جدیدتر، یک‌خدایی‌اند.

حقیقت هرگز تغییر نمی کند، نیازهای دینی عمیق ترین نیازهای ما هستند تا زمانی که اقناع نشوند و به خرسندی نرسند، هرگز آرام نمی گیرند.

آیزاک هکر، روحانی کاتولیک رومی

در دیدگاه ادیان، گوناگون درباب موضوعاتی از قبیل جهان پس از مرگ نیز تفاوت‌های عمده‌ای وجود دارد. با وجود این، می‌توانیم عناصر مسخره‌ای را در این دینیم که تقریباً در تمام ادیان، مشترکند و به این ترتیب می‌توانیم شباهت‌ها و تفاوت‌های موجود میان آنها را از آنجایی که این جنبه‌ها - شیوه‌های اعتقادی و عملی یک دین - همان چیزی هستند که نویسنده بریتانیایی، نینیان اسمت، که متخصص فلسفه دین نیز هست، آن را «ابعاد دین» نامیده است. شاید آشکارترین عناصری که می‌توانیم برای تعین هویت دین به کار ببریم و بر اساس آن ادیان گوناگون را با یکدیگر مقایسه کنیم، تکریم و نگاهداری یک ایمان ابدی باشد. این عناصر، اموری از قبیل عبادت، زیارت، مکاشفه دینی و ضیافت آیینی، روزه، پوشاک و البته آداب و رسوم مذهبی را در بر می‌گیرند. گذشته از این، جنبه‌های عینی یک دین، از قبیل مصنوعات، آثار و بقایا، عبادتگاه‌ها و مکان‌های مقدس نیز معلوم و قابل تشخیص‌اند. عناصر نه چندان آشکار دین، عناصر معقول و ذهنی آن، یعنی ابعاد باطنی و احساسی آن هستند؛ به عنوان نمونه، اینکه یک انسان معتقد، هنگام دستیابی به وجد و شور و هیجان و روشن دلی یا آرامش درونی، دین را چگونه تجربه می‌کند یا چگونه با عالم الهی رابطه برقرار می‌کند.

جنبه دیگر اغلب ادیان، بُعد اساطیری یا روایی آنهاست که همواره همراه با آنهاست. روایت شفاهی ساده از داستان‌ها یا یک مجموعه پیچیده از کتاب‌های مقدس می‌تواند نمونه‌ای از این مورد باشد. اما اغلب داستانی درباب آفرینش و تاریخی درباره خدایان، اولیا یا پیامبران را در بر دارد، همراه با تمثیل‌هایی که اعتقادات دینی را بداعی و تقویت می‌کنند. هر ایمان و اعتقادی، مجموعه‌ای از متون مقدس یا خود دارد که آرمان‌های اصلی آن را با یکدیگر مربوط می‌سازند و داستان‌های آنها را روایت می‌کنند. این متن‌ها که در موارد بسیاری تصور می‌شود مستقیماً از عالم الهی آمده‌اند، در امور عبادی و آموزشی مورد استفاده قرار می‌گیرند.

در ادیان بسیاری، در کنار این روایات، عنصر دست‌خورده، پیچیده و سازمان‌یافته‌ای وجود دارد که به توضیح و تفسیر فلسفه و اصول اعتقادی دین می‌پردازد و مسائل برجسته مربوط به الهیات را عرضه می‌دارد؛ برخی از این متون فرعی، خود نیز وجهه شرعی خاصی به دست آورده‌اند. همچنین اغلب یک عنصر اخلاقی وجود دارد که قواعد مربوط به رفتار و

امر و نهی‌ها را در خود دارد و نیز یک عنصر اجتماعی که پیوندهای موجود میان جامعه و دین را تعیین و تشریح می‌کند. این قواعد معمولاً کوتاه و مختصرند؛ ده فرمان آیین یهود و مسیحیت یا هشت راه تعالی‌بخش در آیین بودا از این قبیلند.

دین و اخلاق عملی

انگاره خوب و بد نیز از موضوعات اصلی و اساسی بسیاری از اعتقادات است و دین اغلب وظیفه دارد راهنمایی‌های اخلاقی لازم را برای جامعه عرضه نماید. ادیان بزرگ در تعریف و تعیین آنچه باعث شکل‌گیری یک زندگی خوب می‌شود، با یکدیگر تفاوت دارند و مرز موجود در میان فلسفه اخلاق و دین در برخی نظام‌های اعتقادی از قبیل کنفوسیوس‌گرایی و بوداگرایی چندان آشکار نیست؛ با وجود این، مبادی اخلاقی اساسی معینی به وجود آمده‌اند که تقریباً جنبهٔ کانونی دارند. امر و نهی‌های دینی و مانند آنها، نه تنها اطاعت از خواست خدا یا خدایان را واجب می‌شمارند بلکه برای جامعه و قوانین جاری در آن چهارچوبی می‌سازند تا مردم را برای در آرامش زیستن یا یکدیگر توانا سازند. پیشوایی روحانی که در بسیاری از ادیان، پیامبران — با هدایت الهی — آن را بر عهده داشته‌اند، به روحانیان انتقال یافته و در بسیاری از جوامع انسانی، این امر بخشی اساسی به شمار می‌آید و در برخی ادیان، قدرت سیاسی قابل توجهی نیز به دست آورده است.

مرگ و زندگی پس از مرگ

اغلب ادیان به توجه ذاتی انسان به مرگ، به نوعی زندگی باقی یا زندگی پس از مرگ پاسخ می‌دهند. در باورهای سنتی شرقی از قبیل آیین هندو، اعتقاد بر آن است که پس از مرگ، روح دوباره در قالب مادی تازه‌ای درمی‌آید، در حالی که پیروان برخی از آیین‌های دیگر، این گونه می‌اندیشند که پس از مرگ در باب روح داوری خواهد شد و سپس در بهشت یا دوزخ که غیرمادی است اقامت خواهد داشت. هدف هر دو باور، یافتن از دایرهٔ مرگ و زندگی دوباره و دستیابی به بی‌مرگی، معتقدان به دین را برمی‌انگیزد تا از قواعد و قوانین این دین پیروی کنند.

تمام ادیان، هنرها و علوم، شاخه‌های یک درختند.

آلبرت انشتین

هم‌بستگی و تاریخ

ادیان، همان گونه که در جوامع انسانی سازگاری به وجود آورده‌اند، گاهی سرچشمه یا بیرق‌دار برخورد، ناسازگاری و کشمکش میان آنها نیز بوده‌اند. تمام آیین‌های سنتی، آشتی و آرامش را یکی از اصول اساسی تقوا و فضیلت شمرده‌اند، با وجود این، به کاربرد قدرت در شرایط خاص نیز اندیشیده‌اند؛ از جمله در باب دفاع کردن از اعتقاد خود یا گسترش دادن آن. دین، در طول تاریخ، برای دشمنی و جنگ میان قدرت‌ها بهانه‌ای به دست آنها داده، در حالی که بردباری و شکمپایی نیز خود فضیلت به شمار آمده است، بدعت‌گزاران و بی‌دینان اغلب موجبات آزار پیروان دین را فراهم آورده‌اند و دین در کشتارهای بزرگی از قبیل هولوکاست (همه‌سوزی) دستاویز قدرت‌ها قرار گرفته است.

دینی که انسان خواهد داشت، یک رویداد تاریخی است؛ درست به اندازه زبانی که وی با آن سخن خواهد گفت.

جورج سانتایانا، فیلسوف اسپانیایی

ستیزه‌جویی در باره اعتقادات

رویاریویی با جنبه‌های منفی اعتقادات دینی و مجهز شدن به ابزارهای فلسفه انسان‌مدار و علم، تعدادی از اندیشمندان را در باب حقانیت دین به تردید واداشته و به مجادله کشانیده است. آنها عملاً در استدلال‌های خود، بیش از آن که به اعتقادات دینی توجه داشته باشند، به منطق و فلسفه حاکم بر نظام هستی تکیه می‌کنند و درواقع، وجود ادیان را با جهان جدید بی‌تناسب می‌شمارند. فلسفه‌های جدید، از قبیل مارکسیسم - لنینیسم، ادیان را در برابر توسعه و ترقی جوامع انسانی قدرتی بازدارنده به حساب آورده و به واسطه این تفکر، حکومت‌هایی کمونیستی آشکارا، هستی خدا را انکار و با دین مخالفت کردند.

رویکردهای جدید

در واکنش به تغییرات اجتماعی و پیشرفت‌های علمی، برخی از ادیان کهن‌تر، خود را با آنها سازگار ساخته یا در پاسخ به این تغییرات شاخه‌شاخه شده‌اند. ادیان هم، در برابر این تغییرات و پیشرفت‌ها ایستاده و آنها را به عنوان بدعت و الحاد یا در قالب عقل‌گرایی روزافزون، ماده‌گرایی و جهان بی‌خدا شمرده و نپذیرفته‌اند. این حرکتهای اصول‌گرایانه در مسیحیت، اسلام و آیین یهود، پیروان بسیاری یافته است که ارزش‌های به ظاهر روشنفکرانه و بی‌تعصب جهان جدید را نمی‌پذیرند.

در همان حال، مردمان بسیاری هستند که اعتقاد دارند جوامع جدید از فقدان روحانیت و معنویت رنج می‌برند؛ این گروه به فرقه‌های مذهبی پرجاذبه‌تر ادیان بزرگ یا حرکت‌های دینی جدیدی که در طی دوپست سال اخیر پدید آمده‌اند، روی آورده‌اند.

برخی کسان نیز تحت تأثیر جریان‌های جدید اواخر سده بیستم میلادی قرار گرفته‌اند و در پی آن بوده‌اند تا اعتقادات کهن را دوباره احیا کنند یا آن که تلاش کرده‌اند شگفتی‌های موجود در ادیان سنتی را با جهان جدید بی‌ارتباط بشمارند. با وجود این، ادیان بزرگ جهان به رشد خود ادامه می‌دهند و حتی امروزه در جهان تنها چند کشور را می‌توان یافت که به معنی واقعی جوامع انسانی بی‌دین شمرده می‌شوند.^۱

۱. شایان ذکر است که نویسنده در این کتاب، اسلام را مترادف با تفکرات و اعتقادات اهل سنت قرار داده و بر این اساس استدلال و نتیجه‌گیری‌های خاص خود را کرده است.